

Єпіфанова І.Ю., Найчук Н.В.

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ МАШИНОБУДУВАННЯ

У статті проаналізовано категоріальні визначення антикризового управління. Акцентовано увагу на стані вітчизняних підприємств машинобудування та необхідності проведення на них антикризового управління.

Ключові слова: антикризове управління, криза, банкрутство, ефективність антикризового управління, кризові фактори.

I. Вступ. Впродовж останніх років кризові явища суттєво впливають на господарську діяльність національних підприємств. Зниження рівня кризових явищ в діяльності підприємств, їх усунення потребує адекватного, унікального та комплексного застосування антикризового управління.

Економічна криза є чинником, який спричинив масову збитковість та низьку рентабельність виробництва, цінові та структурні диспропорції, недостатній рівень конкурентоспроможності, незадовільну структуру балансу машинобудівних підприємств. Саме тому, актуальним є питання організації ефективного антикризового управління на вітчизняних підприємствах машинобудування.

Розвиток теорії і практики концептуальних положень антикризового управління, висвітлені в багатьох працях вчених, зокрема, Туленкова Н.В., Курошеєва Г.М., Лігоненко Л.О, Короткова Е.М, Уткіна Е.О., Шапурової О.О., Козьменко Л.С, Скібіцького О.М. та ін.

II. Постановка задачі. Метою нашої роботи є визначення змісту та необхідності впровадження антикризового управління на вітчизняних підприємствах машинобудування.

Поставлена мета зумовлює вирішення ряду завдань: визначити понятійний апарат категорії антикризового управління; виділити основні фактори, які визначають необхідність проведення антикризового управління; проаналізувати

стан вітчизняних підприємств машинобудування та визначити необхідність впровадження антикризового управління на них.

III. Результати. Незважаючи на широке застосування в економічній теорії та практиці терміну «антикризове управління», його тлумачення не однозначне. Вживання, тобто можливість існувати якомога довше, є найважливішим завданням більшості організацій, тому антикризове управління, безперечно, є складовою менеджменту підприємства – «складова загального менеджменту на підприємстві використовує його кращі прийоми, засоби та інструменти, орієнтується на запобігання можливим ускладненням у діяльності підприємства, забезпечення його стабільного успішного господарювання» [1, с.256].

За визначенням В.О. Василенко, «антикризове управління – це управління, в якому передбачена небезпека кризи, аналіз її симптомів, заходів щодо зниження негативних наслідків кризи та використання її факторів для позитивного розвитку» [1, с.300]. В роботі Н.В. Туленкова, висловлюється думка, що будь-яке управління організацією повинно бути антикризовим, тобто побудованим на врахуванні ризику та небезпеки кризових ситуацій [2]. Е.М. Коротков, зазначає, що предметом впливу антикризового управління є усі прояви загострення протиріч, які викликають загрозу їх гострого прояву [3, с.260]. А.Г. Грязнова зазначає, що «антикризове управління – це така система управління, яка має комплексний характер та спрямована на запобігання або ліквідацію небажаних для бізнесу явищ шляхом використання всього потенціалу сучасного менеджменту, розробки та реалізації на підприємстві спеціальної програми, що має стратегічний характер і дає змогу ліквідувати тимчасові ускладнення, зберегти та примножити ринкові позиції за будь-яких обставин, при використанні в основному власних ресурсів». Е.С. Мінаєв розглядає антикризове управління як комплекс послідовно здійснюваних заходів щодо запобігання, профілактики, подолання кризи, зниження рівня її негативних наслідків [3, с.285].

На думку Л.О.Лігоненко більш коректно під антикризовим управлінням розуміти постійно діючий процес виявлення ознак кризових явищ і реалізацію генерального плану недопущення поширення цих явищ і стагнації розвитку суб'єкта господарювання протягом усього періоду його функціонування [4]. В свою чергу, проф. Г.М. Курошесєва визначає антикризове управління як сукупність зовнішніх та внутрішніх впливів на підприємство, яке здійснюється на усіх стадіях його життєвого циклу для запобігання зниження його конкурентної переваги (при слабких ознаках кризового стану) або її відновлення, якщо підприємство вже знаходиться у кризовому стані [5, с.156].

Л.С. Ситник під антикризовим управлінням розуміє «здатність до розробки оптимальних шляхів виходу з кризової ситуації, визначення пріоритетних цінностей підприємства в умовах кризи, координації діяльності підприємства та його працівників щодо запобігання кризи, досягнення ефективності їх праці в екстремальних умовах» [5, с.246]. І.П. Булаєв та Н.Е. Брюховецька антикризове управління ідентифікують як «макроекономічну категорію, що відображає виробничі відносини на підприємстві під час його оздоровлення чи ліквідації» [5, с.310].

Отже, спільним для всіх науковців є визначення антикризового управління як комплексу певних заходів з метою попередження та ліквідації кризових явищ на підприємстві. Проте автори по-різному підходять до часових аспектів та місця проведення антикризового менеджменту, середовищ його впливу.

На нашу думку, антикризове управління – це постійно організоване спеціальне управління, в основу якого покладена система методів та принципів розробки та реалізації специфічних управлінських рішень, що приймаються відокремленим суб'єктом в умовах суттєвих ресурсних та часових обмежень, підвищеного ризику, фінансових та інтелектуальних витрат для відновлення життєздатності підприємства та недопущення його ліквідації як господарюючого суб'єкта.

Адже, в управлінні завжди існує ризик, оскільки соціально-економічна система розвивається циклічно, динамічно змінюється зовнішнє середовище,

співвідношення керованих і некерованих процесів. Саме тому, потрібно відзначити, що характерними причинами, що безпосередньо впливають на стабільне функціонування та стійкість підприємства є:

- відставання від потреб ринку (за запланованим асортиментом, якістю, ціною тощо). У даному випадку можна вести мову про хворобу бізнесу;
- незадовільне фінансове керівництво фірмою, коли надлишково збільшуються зобов'язання. У даному випадку це хвороба фінансового управління [6].

Дані причини кризових ситуацій характерні для всіх фірм незалежно від країни виробництва і ринку. Відставання від потреб ринку зумовлює зниження або недостатнє зростання виручки; незадовільне фінансове керівництво фірмою спричинює випереджаючий приріст зобов'язань. Що, зокрема, ми і можемо спостерігати у вітчизняному машинобудуванні. На рис. 1 відображені темпи зростання виробництва продукції машинобудування по Україні в цілому та по Вінницькій області, з якого видно, що на протязі 2002-2008рр. спостерігається нерівномірна зміна обсягів виробництва продукції машинобудування як по Україні в цілому, так і по Вінницькій області.

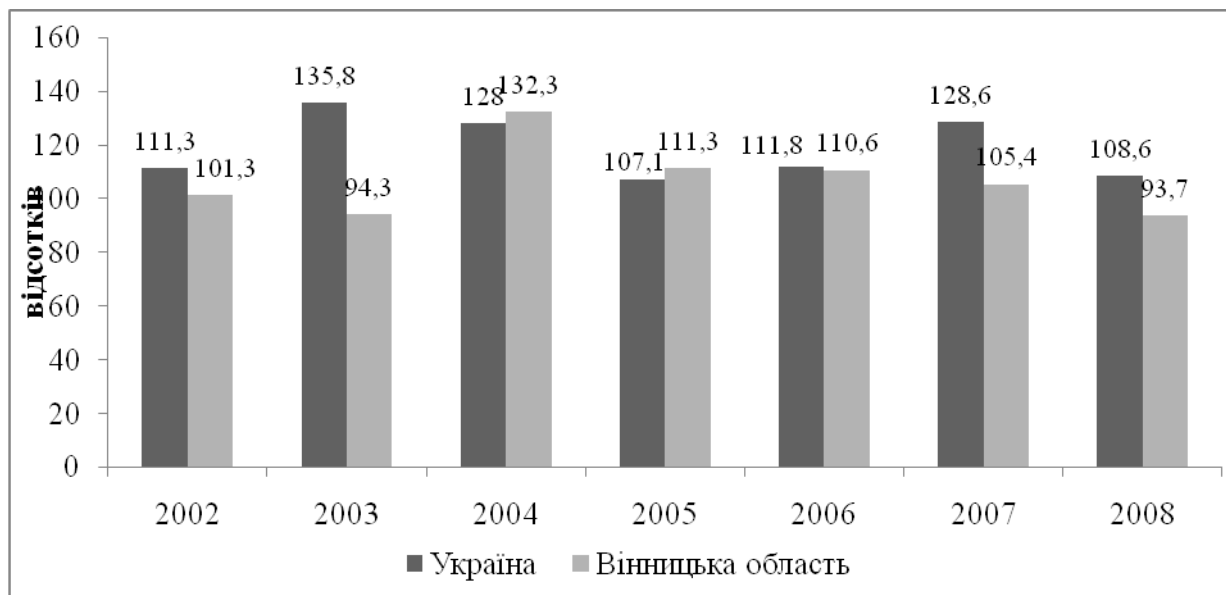

Рис. 1. Індеси виробництва продукції машинобудування (відсотків) (за даними [7, с.265; 8])

Якщо по Україні в цілому на протязі 2002-2004рр. спостерігається постійне зростання темпів росту виробництва продукції машинобудування, то по Вінницькій області в 2003р. підприємствами машинобудування було вироблено продукції менше ніж в 2002р. Разом з тим, незважаючи на зменшення темпів зростання виробництва в 2005р. обсяги виробництва по Вінниччині перевищили обсяги виробництва по Україні, що є позитивним. Відсутність чіткої політики уряду стосовно розвитку сільського господарства призвели до того, що якщо по Україні в цілому на протязі 2005-2007рр. спостерігалось зростання обсягів виробництва продукції машинобудування, то по Вінницькій області, машинобудівні підприємства якої в першочергово орієнтовані на виробництво сільськогосподарської техніки, спостерігався спад обсягів виробництва. Негативним є скорочення темпів зростання виробництва продукції машинобудування по Україні та по Вінницькій області в 2008р.

Разом з тим, спостерігається послідовне згортання наукомістких галузей та виробництв з високими технологіями, які відіграють важливу роль у формуванні умов піднесення виробництва в суміжних галузях та посиленні ефекту економічного зростання. Натомість зростає виробництво продукції, яка має низький вміст доданої вартості, що призводить до зменшення оборотних коштів виробників [56, с.97].

Спостерігається тенденція до зростання частки виробництва електричного, електронного та оптичного устаткування при зменшенні частки виробництва машин та устаткування. Крім того, зменшується частка реалізації виробництва транспортних засобів та устаткування.

Було здійснено аналіз здатності машинобудівної галузі до ефективного функціонування за допомогою показника рентабельності операційної діяльності по Вінниччині та по Україні в цілому. З рис. 2 можна зробити висновок, що машинобудівна галузь Вінницької області функціонує достатньо ефективно, оскільки незважаючи на те, що рентабельність машинобудування Вінниччини має нижчу рентабельність порівняно із машинобудівними підприємствами України в цілому, разом з тим, рівень рентабельності

операційної діяльності машинобудування Вінниччини в цілому відповідає рівню даного показника за промисловістю регіону в цілому.

Рис. 2. Рентабельність операційної діяльності промислових та машинобудівних підприємств (відсотків) (за даними [9, с. 79; 7, с. 94])

Отже, кризові явища в машинобудуванні мають глибокий характер. Машинобудівному комплексу властиві серйозні вади у вигляді застарілих технологій, низької ефективності витрат сировини й енергії, недостатності обсягів інвестицій, незацікавленість керівництва у впровадженні нововведень.

Велике значення для України має експортний потенціал галузі. Лише 20-40 % продукції вітчизняного машинобудування використовується в країні, решта імпортується в Росію та інші країни СНД, а також у сировинні країни Близького Сходу. Проте поточна ситуація у сфері міжнародної торгівлі машинобудівною продукцією не дає підстав для оптимізму. Тут обсяг машинобудівної продукції знизився за вересень – грудень 2008 р. на 41 % [10, с.176].

Тому і дедалі більшої актуальності набуває проблема підвищення конкурентоспроможності українських машинобудівних підприємств і продукції, яку вони випускають. Вихід із ситуації, що склалася, бачиться в оптимальному використанні наявних природних і набутих переваг, у вирішенні системних проблем українського машинобудування й у співробітництві з

іноземними компаніями. Проте, як бачимо, в першу чергу, існує пряма необхідність впровадження антикризового управління на вітчизняних підприємствах машинобудування. Адже, ситуація особливо погіршується за відсутності управління грошовими потоками. Саме, тому, виникає необхідність проведення антикризового управління, що зумовлене наступними чинниками:

- відсутність на вітчизняних машинобудівних підприємствах необхідного рівня прибутковості;
- значні фінансові зобов'язання машинобудівних підприємств за незначних обсягів грошових надходжень;
- недостатній рівень реалізації продукції машинобудування;
- недостатні обсяги інвестиційних ресурсів в машинобудівну галузь;
- низький рівень нововведень у галузі, яка продукує засоби виробництва для інших галузей промисловості;

IV. Висновки. Отже, зміст антикризового управління підприємством полягає не тільки в ліквідації зовнішніх ознак, недопущенні подальшого поглиблення кризи, а у відновленні здатності підприємства як мікроекономічної системи до самоорганізації, підвищення рівня конкурентоспроможності. Безумовно, будь-яке управління в певним мірі повинно бути антикризовим, особливо в період кризових ознак функціонування економіки країни в цілому. Для кожного підприємства існує своє співвідношення зовнішніх і внутрішніх факторів кризи, які визначають необхідність антикризового управління. Їх же ігнорування обумовлює суттєві негативні наслідки.

В умовах кризи ефективна діяльність підприємств машинобудівної галузі полягає передусім у здатності підприємства своєчасно та конструктивно реагувати на зміни, що загрожують його нормальному функціонуванню. Саме ефективне впровадження та функціонування антикризового управління на підприємстві сприятиме економічному зростанню як машинобудівних підприємств, так і економіки країни в цілому.

Література

1. Уткин Э.А. Антикризисное управления / Э.А. Уткин //М.: Изд-во ЭКМОС. – 1997. – 400 с.
2. Туленков Н.В. Модель менеджмента: традиционная или наступательная: Перспективный менеджмент современной организации/ Н.В. Туленков // Персонал. - 1998. - № 2. - С. 41-45
3. Коротков Е.М. Антикризисное керування / Е.М. Коротков//М.: ИНФРА-М. – 2003. – С. 350.
4. Лігоненко Л.О. Антикризисное управління підприємством: підручник / О.Л. Лігоненко// К.: КНТЕУ. – 2005. – 824 с.
5. Курошеева Г.М. Теория антикризисного управления предприятием: Учебное пособие/Г.М. Курошеева// СПб.: Речь. – 2002. – С.372.
6. Шапурова О.О. Політика антикризисного управління при загрозі банкрутства / О.О. Шапурова// Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №8. – С.147-154.
7. Промисловість України у 2001-2007 рр.: [стат. зб.] / [за ред. Л.М. Овденко]. – К.: Держкомстат України, 2008. – 304 с.
8. Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Статистичний щорічник Вінниччини за 2008 рік [стат. зб.] / [за ред. С.Ігнатова]. – Вінниця: Головне Управління Статистики у Вінницькій області, – Вінниця, 2009. – 632 с.
10. Козьменко Л.С. Стратегія розвитку підприємств машинобудування в умовах світової фінансової кризи / Л.С. Козьменко// Економічний простір. – 2008. - №2. – С.276-282.